

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

домінуючим типом діяльності: мисленнєвим чи художнім. Перших приваблюють вправи з комунікативною орієнтацією. Дітям художнього типу притаманні образність мислення, умілість рук.

Висновки. Вищенаведене дозволяє стверджувати, що гра є ефективним засобом розвитку особистості молодшого школяра. Вона створює потужні важелі впливу на емоційну та інтелектуально-вольову сферу дитини, виступає важливим інструментом оволодіння іноземною мовою на ранніх етапах вивчення.

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – К.: Школяр, 1999. – 385 с.

2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

3. Паришкова Е. О некоторых особенностях организации коммуниктивно-игрового обучения иностранному языку в начальной школе в условиях “кризиса 7 лет” // Иноземні мови. – 2000. – № 4. – С. 38 – 42.

4. Програми з іноземних мов // Початкова школа. – 2002. – № 4. – С. 59 – 63.

5. Роман С., Коломінова О. Психологічні основи навчання іноземної мови у початковій школі // Иноземні мови. – 2002. – № 1. – С. 35 – 38.

6. Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.

Наталія Городецька, здобувач кафедри практичної психології

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті йдеться про ціннісні аспекти нейтралізації бар'єрів інновації у діяльності педагогів. Розкрито основні положення рефлексивно-інноваційного практикуму, який використовується для удосконалення навчально-виховного процесу в сучасній школі.

Постановка проблеми. Різноманітна методологічна і професійна підготовка сучасного вчителя як ключової постаті, що генерує особистісний прогрес поколінь, повинна зазнати потужних модернізаційних зрушень з метою якісного культивування нових форм і методів виховання дітей, пророщування у них сучасних гуманістичних цінностей [4].

Педагогічні інновації відзначаються різноманітним ціннісним спектром, серед якого зустрічаються такі параметри, як динаміка, невизначеність, складність, детермінованість, ризикованість своєю чергою, ймовірнісність тощо. Відповідним чином інноваційні педагогічні бар'єри можуть бути простими і складними, статичними і динамічними, тобто відзначатися низкою змістово-семантичних подібностей і відмінностей. Зрозуміло, що в ситуації взаємодії “вчитель – учні” появляється дуже багато ускладнювальних елементів, які блокують повноцінне міжособистісне спілкування та й весь навчально-виховний процес.

Соціально-психологічні дослідження ставлення особистості до нововведень присвячені вивченню інноваційних процесів як схильність до різних модернізацій в обмеженому просторово-

часовому діапазоні і чітко окреслених у сферах діяльності. В рамках цього напрямку розглядаються соціально-психологічні чинники, які впливають на успішність впровадження нововведень [1, 3, 4].

Виклад основного матеріалу. Нововведення має внутрішню логіку і спрямованість, яка визначається логікою розгортання від ідеї новачки до її використання, а також логікою стосунків між учасниками інноваційного процесу. Інноваційний процес має певну стійкість, завдяки наявності механізмів самовідтворення. Різні набори цих механізмів та їх поєднання зумовлює різноманітність інноваційних процесів, індивідуальний вигляд кожного з них та наповнення своєрідним аксіологічним змістом.

Інноваційні процеси виражають не тільки внутрішню, предметну логіку новачки, але й логіку її взаємодії з навколишнім середовищем. З цієї точки зору новачка характеризується динамічним співвідношенням параметрів, що виражається як у її впливі на навколишнє середовище, так і в зворотньому впливі останньої на саме нововведення.

Таким чином, нововведення є динамічною

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

системою, яка характеризується як внутрішньою логікою (інноваційний процес), так і закономірним розвитком у часі її взаємодії з навколишнім середовищем (життєвий цикл). Структура інноваційного процесу змінюється у міру переходу новації від однієї стадії до іншої.

У деяких дослідженнях [1, 3, 5] констатується існування низки бар'єрів, що проявляються в ігноруванні при аналізі феномену інноватики ролі людини (особистісних характеристик і потенціалів) в інноваційному процесі. Очевидно, що сфера існування нововведень не обмежується лише соціально-економічними системами, оскільки вони органічно притаманні й системам іншого рівня складності і величини, зокрема системам педагогічним. Отож, безперечно, вивчення нововведень у навчально-виховному процесі немислиме без урахування психологічних особливостей вчителя та структурно-функціональної специфіки його діяльності.

Найпоширенішим визначенням інновації доречно вважати таке, що визнає її як одну з форм існування нового, тобто нововведення є сумою всього новоствореного людиною як біосоціальною істотою, що існує в широкому комунікативному довіді.

Для аналізу проблеми найбільшу ефективність, з погляду культивування гнучких, саморозвивальних систем професійних знань і здібностей, можуть мати інтенсивно-інноваційні методи, створені на основі рефлексивно-гуманістичної педагогіки (С.Ю. Степанов, І.М. Семенов, С.Н. Маслов). Одним з головних аксіологічних досягнень рефлексивно-гуманістичного підходу є, на наш погляд, практичний доказ можливості культивування неруйнівних бар'єростійких способів поведінки. Головний гуманістичний принцип співтворчості полягає у забезпеченні повноти та цілісності і введення різноманітності внутрішнього і зовнішнього життя кожного учасника практикуму. Здійснення рефлексивно-інноваційного практикуму забезпечує розв'язання таких завдань: 1) формування бар'єростійкої поведінки вчителя; 2) розвиток діалога, а не конфронтаційних культур; 3) адаптація вчителя до умов, що швидко змінюються; 4) розвиток впевненої неагресивної поведінки.

Нами активно використовуються основні функціональні блоки рефлексивно-інноваційного практикуму, завдяки чому відбувається розвиток механізмів самообілізації, пов'язаних з переосмисленням самої критичної ситуації, яка створює особистісні протиріччя між необхідністю і відносною неможливістю досягнути успіху, механізмів самоорганізації, пов'язаних з

переосмисленням, зміною особистісного ставлення вчителя до власної діяльності.

На нашу думку, можна виділити такі показники бар'єростійкості поведінки вчителя: а) зміна в мірі готовності до невдач, до роботи в ситуаціях невизначеності, в умовах недостатньої інформованості; б) оволодіння навичками впевненої неагресивної поведінки; в) зміна у співвідношенні полів потенційної та актуальної рефлексії; г) використання більш продуктивних стратегій подолання психологічних бар'єрів діяльності, які забезпечують її стійкість та ефективність; д) поява інновації в професійній діяльності педагога.

Отримані нами емпіричні показники дослідження свідчать, що вчителі з високим вихідним рівнем напруженого стану переважно досягають нового стійкого рівня у мірі готовності до невдач, оволодіння навичками впевненої неагресивної поведінки; з середнім рівнем тривожності – у більшості випадків показують деяку динаміку зміни в мірі готовності до невдач, до роботи в ситуаціях невизначеності, в оволодінні навичками впевненої неагресивної поведінки, гнучкості поведінки.

Вчителі з низьким рівнем розвитку напружених психічних станів удосконалюють свою впевнену поведінку і виходять на новий рівень використання рефлексії, продуктивних стратегій подолання психологічних бар'єрів діяльності, виявляють стійку потребу в інноваційній діяльності.

Визначальними психологічними умовами формування бар'єростійкої поведінки є такі: оволодіння психотехнікою особистої саморегуляції, усвідомлення самого себе в критичній ситуації, аналіз ситуації, співвіднесення її з своїми цілями, мотивами і психічними станами, визначення її травматичного впливу; переоцінка критичної ситуації з метою знаходження у ній позитивних моментів у педагогічній діяльності, розвиток позитивної самооцінки і впевненості в подоланні бар'єру; стимулювання вчителем позитивних думок про себе, про можливості зростання, укріплення в собі намірів висловити і втілити себе в учительській професії, підсилення значущості самоповаги і гідності; пошук можливих підходів до подолання критичної ситуації і визначення оптимальної стратегії її подолання; ефективне розв'язання проблемної ситуації, пов'язане з переважанням позитивних емоційних реакцій, появою почуття задоволеності, збереженням психічного здоров'я.

Висновки:

1. Вибір певних стратегій подолання психологічних бар'єрів діяльності є особистісно

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

специфічним. Форми стратегій зумовлені конструктивністю або не конструктивністю діяльності поведінки. Критеріями конструктивності стратегії є міра усвідомленості критичної ситуації, використання механізмів довільної саморегуляції поведінки і діяльності в кризових умовах, міра розвитку професійної самоактуалізації особистості, що забезпечують оптимально продуктивний рівень виконання діяльності. Малопродуктивними, неусвідомлюваними формами подолання психологічних бар'єрів професійної діяльності виступають механізми психологічного захисту. Інтегральною характеристикою, яка об'єднує особливості всіх стратегій подолання психологічних бар'єрів педагогічної діяльності, виступає психологічна стійкість особистості педагога.

2. Аналіз поняття стійкості дозволяє констатувати, що її можна розглядати як здатність особистості зберігати себе в умовах середовища, яке змінюється в певних межах. Стійкість визначається структурою зв'язків між елементами системи, однак стійкість окремих елементів не є обов'язковою умовою стійкості загалом. Основними принципами психологічної стійкості діяльності особистості виступають: стійкість індивідуальної свідомості особистості, яка виявляється у резистентності психіки і пов'язана з її стабільністю та мінливістю; динамічні процеси, які є невід'ємною рисою стійкості. Вони лежать в основі окремих проявів: емоційної стійкості, стресостійкості, саморегуляції психічних процесів і стійкості мотиваційної сфери.

3. Психологічний захист як стратегія подолання бар'єрів носить в основному неусвідомлюваний характер і виникає як реакція на утруднення вчителя в педагогічній діяльності, які викликають почуття незадоволеності. Психологічний захист виникає, якщо педагог не може правильно оцінити критичну ситуацію, що виникла, і пояснити її причини. Психологічний захист забезпечує зниження емоційної напруги, тривоги, дискомфорту і збереження несуперечливості Я-образу за рахунок неусвідомлюваної (як правило) викривленої оцінки об'єктивної реальності.

Домінуючими захисними механізмами в професійній діяльності вчителя виступають: відмова від продуктивного розв'язання критичних ситуацій (витіснення, придушення, блокування, заперечення), механізми перебудови думок, почуттів, поведінки (раціоналізація, інтелектуалізація, проекція та ідентифікація), зняття емоційної напруги (соматизація, агресія), заміщення травмувальних моментів (регресія, відхід у хворобу, пошук альтернативної діяльності).

Динаміка використання стратегії психологічного захисту має тенденцію до зниження зі збільшенням стажу педагогічної діяльності.

4. Конструктивна стратегія подолання психологічних бар'єрів виражається у трансформації смислових структур особистості та її професійної самоактуалізації.

Аналіз виразності стратегії самоактуалізації в подоланні психологічних бар'єрів залежно від стажу роботи показують, що вчителі четвертої стажової групи виявляють високий рівень використання цієї стратегії. Найбільш інтенсивно вона виявляється в подоланні бар'єру творчості і напружених психічних станів. Дослідження виявило суперечність між потребою в особистісній самоактуалізації у молодих вчителів і недостатньою виразністю у них стратегій професійної самоактуалізації, що дає підстави говорити про відсутність умов для реалізації цієї потреби в соціальному професійному середовищі.

5. Психологічними механізмами подолання бар'єрів професійної діяльності є готовність до переосмислення своїх дій, подолання особистого опору стереотипам, що склалися, які передбачають відмову від традиційних способів поведінки, оволодіння новими зразками діяльності і розробку альтернативних варіантів поведінки, освоєння нових зразків діяльності та інтеграцію їх в особистісні та організаційні структури. Ефективне виконання професійної діяльності закономірно пов'язано з конструктивними способами подолання психологічних бар'єрів, що сприяє пошуку нових, нестандартних рішень і переходу на творчий, інноваційний рівень виконання цієї діяльності.

Нейтралізація інноваційних бар'єрів у повсякденній педагогічній практиці як тривалій навчально-виховній діяльності можлива лише за однієї основної умови – перехід на нову систему цінностей, на суб'єкт-суб'єктну парадигму міжособистісних взаємин.

1. Карпенко.В. *Психологическое изучение влияния ситуационных нововведений на процесс решения педагогической задачи. Автореф. ... канд. психол. наук. – К., 1991. – 14 с.*

2. Коростылева Л.А., Советова О.С. *Психологические барьеры и готовность к нововведениям: Учебное пособие. – СПб, 1995. – 33 с.*

3. Кулюткин Ю.Н. *Творческое мышление в профессиональной деятельности учителя // Вопросы психологии. – 1986. – № 2. – С. 21 – 30.*

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

4. Овсянников и др. *Инновации в школе: характер и результаты* // Народное образование. – 1983. – № 6. – С. 16 – 27.

5. Рогов В.И. *Учитель как объект*

психологического исследования: Пособие для школьных психологов по работе с учителями и педагогическим коллективом. – М., 1998. – 496 с.

Ірина Ярошук, викладач

Тернопільського національного економічного університету

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

У статті обґрунтовано сутність аксіологічного підходу щодо формування мовної поведінки студентів-економістів у процесі вивчення іноземних мов. Визначено напрямок розвитку сучасної економічної освіти.

Постановка проблеми. Розвиток освітньої галузі та соціально-економічних відносин обумовлює розширення і зміцнення міжнародних економічних зв'язків, формування нового соціального замовлення суспільства, яке спрямоване на виховання висококваліфікованих і ціннісно-орієнтованих фахівців-економістів, здатних ефективно взаємодіяти на різних рівнях із представниками міжнародної спільноти.

Особливого значення на сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти набуває проблема виховання духовних цінностей у студентської молоді. Найважливішою умовою безпеки суспільства є наявність і збереження системи культурних і духовних цінностей, що становлять ціннісний зміст людського буття. Динаміка освітнього та професійного середовища зумовлює необхідність підготовки компетентних фахівців-економістів із аксіологічно зорієнтованим гуманістичним мисленням.

Аналіз ступеня дослідження проблеми. Утвердження ринкових умов передбачає об'єктивну необхідність радикального перегляду існуючої практики підготовки фахівців-економістів. Методологічні засади економічної освіти проаналізовано у працях В. Боброва, В. Євтушевського, І. Каленюк, А. Колота, С. Мочерного, А. Павленка, О. Падалки, В. Попова та ін. Аспекти професійної підготовки та складники професійної освіти розкриваються у дослідженнях О. Алексюка, В. Андрущенко, Г. Балла, В. Безпалька, В. Галузинського, М. Євтуха, Н. Ничкало та ін. Сучасні вимоги до професійної підготовки студентів обґрунтували В. Бондар, В. Лозова, О. Пехота, С. Сисоева та ін.

Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених розвитку особистості та формуванню професійної компетентності

майбутніх економістів, багато питань цієї складної теми залишаються недослідженими. Динаміка економічних процесів, виникнення різних форм власності та нових економічних відносин, розвинута інфраструктура сучасної економічної системи потребують від майбутнього фахівця фундаментальної економічної освіти, сформованості системного мислення, опанування значною кількістю професійних компетенцій. Переорієнтація сучасної вищої освіти на європейські стандарти передбачає підготовку компетентного фахівця-економіста, який усвідомлює, що важливе місце в житті суспільства належить економічно-господарській діяльності та пов'язаним із нею відносинам.

На сучасному етапі Україна встановлює різнобічні контакти зі світовою спільнотою. У цьому процесі зростає роль іноземних мов, оволодіння якими є важливою складовою професійної підготовки майбутніх економістів. Згідно з Галузевим стандартом вищої освіти для фахівців економічного профілю, метою навчання англійській мові майбутніх економістів є формування необхідних комунікативних навичок у сферах професійного та побутового спілкування в усній і писемній формах. Проблему аналізу та розвитку професійної компетентності сучасного фахівця та її складових досліджували українські та зарубіжні вчені С. Гончаренко, І. Зімня, І. Зязюн, Т. Іванова, Н. Коломінський, К. Корсак, А. Маркова, Н. Ничкало, Дж. Равен, В. Хутмахер, С. Шишов та ін.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів реалізації аксіологічного підходу у формуванні мовної поведінки майбутніх фахівців економічного профілю у процесі вивчення іноземних мов.

Досягнення поставленої мети зумовлює виконання важливого завдання – визначити